

С. К. Костючков

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1708-643X>

доктор філософських наук, кандидат політичних наук,
професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології
Херсонського державного університету

ПАНДЕМІЯ КОРОНОВІРУСНОЇ ХВОРОБИ-2020: БІОПОЛІТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Постановка проблеми. Ситуація, що складається в сучасній науці, потребує від світової академічної спільноти більш зосередженої уваги до міждисциплінарних досліджень, сутність яких полягає у становленні й розвитку нових нетрадиційних галузей наукового знання та дослідницьких напрямів. Одним із таких напрямів постає біополітика як один із продуктів цивілізаційної культури, що є специфічним конвергентним комплексом біології та політології, орієнтованим на цілісне усвідомлення феномену людського життя, його місця й ролі в політичному бутті суспільства. У царині практичної політики біополітика може слугувати базою для продукування соціальних і політичних технологій і водночас засобом корекції, контролю та конверсії тих технологій, які вже застосовуються в суспільно-політичному просторі відповідно до інтересів тих або інших політичних сил. Пандемія вірусної хвороби, що охопила світовий простір у 2020 р., активізувала дослідницькі зусилля в медичних науках, вірусології, генетиці, мікробіології тощо. Не менш важливим убачається аналіз генези й розвитку пандемії та шляхів її редукції / подолання в контексті суспільних наук і синтетичних, у поєднанні із природничими, галузей наукового знання, зокрема біополітики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми біополітики, у різних аспектах, відображено в наукових розвідках дослідників, як закордонних: Дж. Агамбена, Ф. Айялі, К.-О. Апеля, Р. Бланка, Ф. Варели, А. Влавіанос-Арванітіс, Р. Еспозіто, Г. Йонаса, Р. Карпінської, Л. Колдуела, Ч. Ламсдена, М. Лаццарато, Т. Лемке, К. Лоренца, Х. Матурани, А. Мбембе, А. Негрі, С. Петерсона, М. Рьюза, Т. Сарецькі, Е. Собера, А. Соміта, Е. Таккера, Дж. Теннера, Т. Торсона, Дж. Уайнера, Д. Фессена, М. Фуко, Ф. Фукуями, С. Хайнса, Дж. Харрисона, Р. Челлена, так і вітчизняних: В. Глазка, А. Кравець, О. Токовенка, В. Чешка, Д. Шевчука. Окремі аспекти біополітики знайшли відображення в попередніх публікаціях автора, зокрема в монографічному дослідженні «Біополітичне підґрунтя філософсько-освітньої концепції в умовах громадянського суспільства» (2015 р.).

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності застосування біополітичних концепцій в адекватних вимогам сучасності стратегіях світорозуміння та світооблаштування, зокрема як теоретичного підґрунтя для розроблення технологій, застосування яких сприятиме ефективності боротьби проти коронавірусної хвороби COVID-19 2020 р., мінімізації наслідків пандемії, слугуватиме в перспективі продукуванню механізмів соціальної (політичними, економічними засобами) та біологічної (медичними, санітарними засобами) резистентності населення щодо захворювань вірусної етіології.

Виклад основного матеріалу. В умовах ХХІ ст., коли критичний рівень екологічного стану планети, кліматично-геологічні катаклізми та нищівні пандемії стали найгострішими проблемами людства, коли розвинулися окремі аспекти біологічних досліджень, як-от вірусологія, біоінформатика, генна терапія, клонування тварин, створення біогенераторів, дослідження так званих «безсмертних клітин», корекція соціальної поведінки людини нейрохімічними засобами, суспільно-політичний резонанс біологічних досліджень експоненціально зростає. Але недостатньо поясненими залишаються механізми синхронізації еволюційних процесів, тільки формується теорія глобальних біоценотичних криз у геологічній історії Землі; малодослідженим є характер взаємодії біологічних, геологічних і космічних процесів; таємницею залишається еволюційна роль фактів мінливості організмів, але вже ясно, що окремі положення популяційної генетики потребують ґрунтовної ревізії. Наукові пошуки в царині біології

щодалі конвергують із дослідженнями в таких галузях знань, як екологія, хімія, геологія, астробіологія, етика, психологія, медицина, політологія, соціологія тощо. Наукові результати у сфері біології мають неабияке значення для розробки тактичних і перспективних планів політичного, економічного й культурного розвитку суспільства, отже, і конкретної людини. У такому контексті біологія демонструє поглиблену взаємодію із суспільними науками, виявляє методологічну конвергентність, пізнавальну конгеніальність та світоглядну єдність. Продуктом такої конвергенції є біополітика як результат імплікації біологічного й політичного знання, впливу біології на політологію та практичну політику, а також відповідної дії суспільно-політичних наук на біологію.

Варто прийняти оцінку ситуації, сформульованої стосовно біополітики як нового (відносно) наукового напрямку такою, що свідчить про актуальність її концептуальних положень, усупереч відсутності належного теоретичного оформлення, що забезпечує продукування принципів, відповідно до яких необхідним і можливим є оптимальне функціонування метасистеми «Природа – Суспільство – Людина». Очевидною є смислова й змістовна демаркація двох основних підходів до використання поняття «біополітика» у сучасних стратегіях світорозуміння та світооблаштування: ціннісно-емоціонального, що виражається формуванням гуманістичного начала людини, зважаючи на її біосоціальну природу, та прагматично-раціонального, згідно з яким зміст біополітичної когнітивної «озброєності» людини, її світоглядна орієнтованість визначаються суто прагматичними цілями, беручи до уваги імпліцитну «політичність» представників *Homo sapiens*. Варто підкреслити, що термін «біополітика», незважаючи на відносно нетривалу еволюцію в дослідницькому дискурсі, уживається в сучасному науковому просторі в дещо відмінних, хоча й близьких за смисловим наповненням, значеннях.

Варто зауважити, що термін «біополітика» уперше зафіксовано у працях шведського ученого Р. Челлена, зокрема у творі «Держава як спосіб життя», датованому 1924 р. Дослідник розглядав державу як «квазібіологічний організм» та «суперіндивідуальну істоту», а «громадянську війну» між соціальними групами аналізував із біологічного погляду, запропонував розгорнуту концепцію біополітики як спеціальної наукової дисципліни. На думку дослідника, предметом біополітики є боротьба та співпраця, напружене протистояння між соціальними групами за існування, розвиток, ресурсну базу, життєві блага. Саме державу Р. Челлен уважав одним із впливових акторів процесу боротьби або співпраці, взаємодопомоги в суспільному житті (Kjellén, 1924).

Американський учений Л. Колдуелл у 60-ті рр. минулого століття визначив біополітику як «<...> корисне кліше, що означає політичні зусилля, спрямовані на зведення соціальних, особливо етичних, цінностей із фактами біології» (Caldwell, 1964, с. 3).

У 80-ті рр. ХХ ст. американський дослідник С. Хайнс наголосив на тому, що «біополітика повинна знайти своє місце (екологічну нішу) у межах політологічних дисциплін і довести свою здатність пояснити, якщо не вирішити, обопільні суперечності (що розглядаються у вигляді концептуальних дихотомій) у середині політології, особливо у взаємовідносинах фактів і цінностей, емпіричних і нормативних концепцій» (Hines, 1982, с. 6).

Французький філософ М. Фуко запропонував підхід до біополітики як до комплексу політичних заходів впливу на біологічне («життєве») ядро в людині та контроль за ним заради значущих для суспільства цілей. М. Фуко розглядає тіло як своєрідну гру дискурсивних систем – фізіологічна компонента тіла відсувається в ар'єргард, а логічна й семантична структури тілесності розкривають його як альтернативу соціальному суб'єкту – «соціальне тіло». У процесі дослідження проблеми політичної теорії та практики М. Фуко підкреслює: «Контроль суспільства над індивідами здійснюється не тільки через свідомість або ідеологію, але й в тілі та разом із тілом. Для капіталістичного суспільства важливіше за все біополітичний, біологічний, соматичний, тілесний виміри. Тіло – біополітична реальність; медицина – біополітична стратегія» (Фуко, 2006, с. 82).

Стосовно впливу біополітики на людину погодимося з думкою вітчизняного філософа Д. Шевчука, який зауважує: «<...> про вплив біополітики на людину свідчать сучасні дослідження людського геному, розвиток реаніматології, прагнення покращити людське тіло за допомогою хірургічних та косметичних засобів тощо. Сучасні масмедіа пропагують образ людського

тіла, який несе утопічні риси досконалості. Можемо згадати й про те, що ідентичність людини сьогодні часто пов'язується з біометричними даними. Такі дослідження та заходи, без сумніву, мають не тільки біологічні наслідки, але й етичні та політичні» (Шевчук, 2010, с. 61).

Сучасний камерунський дослідник Ахілл Мбембе розробив, як складову частину корпусу біополітики, концепцію «некрополітики», у межах якої розглядаються механізми контролю над смертністю населення. Учений вказує на те, що в сучасному світі суверенітет держави визначається імперативним правом політичних інституцій вирішувати, кому дарувати право на життя, а кому – ні. У деяких сучасних державах, зокрема у Гватемалі, Гондурасі, Сальвадорі, як наголошує А. Мбембе, людське життя, гідність особистості піддаються девальвації, оскільки в цих країнах потужними є чинники некрополітики: це жорсткі, антигуманні дії влади, спрямовані на знищення людської гідності, порушення прав меншин – етнічних, сексуальних, релігійних; легалізація рабства, сегрегації, ізоляції, наркоторгівлі, фізичного насилля, реанімація колоніалізму у вигляді так званої «колоніальної окупації» (Mbembe, 2000).

Із наведених міркувань випливає, що біополітика має певну змістову цінність на рівні політичної філософії, до якої цілком органічно інтегруються біополітичні ідеї єдності в різноманітні, коеволюції стрибкоподібного розвитку, взаємодоповнюваності регіонів та етносів як соціокультурних аналогів біологічних видів в екосистемах. Як ми зазначали у своїх попередніх дослідженнях, у царині політичної науки «<...> релевантними є біополітичні концепції лідерства, зовнішньої та внутрішньої агресії, ієрархічних і мережевих структур, домінування – підкорення, формування образу ворога, інстинктивної агресивності тощо. У царині практичної політики, де біополітика може слугувати базою для продукування комплексу соціальних і політичних технологій і водночас як засіб корекції, контролю та конверсії тих технологій, які вже впроваджені в суспільно-політичному просторі відповідно до інтенцій тих чи інших політичних сил» (Костючков, 2014, с. 128).

Варто наголосити на тому, що сучасна біополітика набуває оновленого, точніше, свого справжнього, а не спалпеного прибічниками комуністичної ідеології та прихильниками наукового нігілізму, змісту, як «буржуазної» псевдонаукової концепції із чітко вираженою антигуманною коннотацією. Біополітика (за Л. Колдуеллом) передбачає орієнтацію політичних зусиль на узгодження соціальних, особливо моральних, цінностей із фактами біології; як аксіоматичне положення висувається теза щодо того, що чисельні проблеми державної політики мають чітко виражений біологічний характер. Водночас варто наголосити, що автор заперечує розуміння біополітики як науки і практичної діяльності, що базується на уявленні про нерівність людських рас і виправдовує расизм, шовінізм і агресивні дії стосовно інших народів.

У цивілізаційному вимірі роль біополітики полягає ще й у створенні теоретичного підґрунтя для боротьби з пандемічною кризою, реальні обриси якої вже вийшли за межі апокаліптичної риторики та сприймаються людством як невідворотна данина соціально-політичній історії та біосоціальної еволюції. Даний аспект визначає спорідненість дослідницької сфери біополітики з аналогічними галузями наукових розробок різноманітних напрямів біологічних і медичних наук. Головним завданням сучасних політологічних, зокрема і біополітичних, досліджень постає, на нашу думку, «<...> звернення до переосмислення політичної картини світу з метою прогнозування розвитку нового порядку або нового хаосу. Отже, усвідомлення формування нового загальноцивілізаційного світобачення нині являє собою одну з найважливіших проблем, яка найтіснішим чином пов'язана з найголовнішою проблемою сучасного світу – завданням збереження життя на Землі» (Костючков, 2014, с. 40).

Є вагомими підстави стверджувати, що концепції біополітики виявляються необхідними у процесі дослідження різноманітних виявів політичної поведінки й продукування специфічних соціальних технологій, які мають значні потенційні можливості сприяти вирішенню найбільш важливих завдань стратегії виживання людства та збереження цивілізації. В екстремальних умовах (геологічні та кліматичні катаклізми, війни, внутрішньодержавні ексцеси, пандемії та різного роду «чорні лебеді» – дискретні події, що провокують кардинальні зміни в суспільно-му житті) надзвичайно важливими з позицій аналізу, прогнозування й управління процесами розвитку суспільства є біополітичні концепції, у межах яких вплив на біосоціальні параметри системи «Людина – Суспільство – Держава» набуває ролі одного з вирішальних чинників, що

визначають напрями та зміст стабілізаційних процесів у суспільстві та його еволюції в напрямі оптимального якісного стану. У сучасному світі реальністю постає необхідність корегувати – через політичні інституції – біополітичні аспекти суспільного життя, а саме – рівень народжуваності, міграційні процеси, стан здоров'я населення, тривалість і якість життя, рівень особистісної біосоціальної компетентності, а також удосконалювати механізми адаптації індивіда до постійно змінюваного світу. Актуальними є проблеми, пов'язані зі зміною вікової та генетичної структур людських популяцій, збідненням генофонду нації, міграцією з бідних країн найбільш життєво активного та професійно компетентного сегмента населення; посилення тиску природного відбору, особливо на ранніх стадіях індивідуального розвитку – онтогенезу, унаслідок загального погіршення економічної ситуації в багатьох країнах світу, обмеження доступності освіти та падіння ефективності системи охорони здоров'я.

Так званий близькосхідний респіраторний синдром людини (Middle East Respiratory Syndrome (далі – MERS)) являє собою нове, особливо небезпечне інфекційне захворювання, викликане представником роду бетакоронавірусів. Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) наголошує на тому, що сучасна наука вказує як хазяїв – резервуарів вірусу MERS-CoV – однокорбих верблюдів, але роль цих тварин у процесі передачі вірусів не визначена, як і не виявлено шляхів його трансмісії. Такий же мінімум інформації щодо важкого респіраторного синдрому SARS, який став причиною масових панічних проявів у різних регіонах планети у 2003 р. Всесвітня організація здоров'я (World Health Organization) визначила його як вірус тварин із доки ще невизначеного резервуара; можливо – летючих мишей, який поширився серед інших тварин, імовірно – диких кішок роду *Viverra*, а потім став причиною зараження людей у китайській провінції Гуандун. Саме у 2003 р. ВООЗ зафіксовано незначну кількість зараження SARS унаслідок інцидентів у лабораторіях або, ймовірно, шляхом передачі від тварин до людини (ВООЗ, 2020).

Вірус MERS-CoV активізувався у 2012 р.: у червні у клініку міста Джидда було ушпиталено підданого Саудівської Аравії з діагнозом гострої пневмонії та ниркової недостатності. Після молекулярно-біологічного дослідження фахівцями було виділено нову форму коронавірусу. Секвенування (прочитування ділянки генома) з біологічного матеріалу хворого, здійснене в Медичному центрі Еразма (далі – ЕМЦ) у Роттердамі (Нідерланди), дало можливість виявити новий патогенний для людини збудник, який і дістав назву «вірус близькосхідний респіраторний синдром» – MERS-CoV. Поширення проявів MERS у Великій Британії, Італії, Німеччині, Тунісі та Франції мало місце серед людей, які відвідували Близький Схід. Міграційні потоки, що набули глобального характеру, прогресуюча мобільність величезної кількості мешканців планети, швидкість сучасних транспортних засобів, відносна безпроблемність перетину державних кордонів фактично створюють сприятливі умови для розповсюдження MERS територією практично всієї планети (Zaki et al., 2012).

Реалістичний підхід до проблеми генези вірусів та шляхів їх інтервенції у клітини тварин і людей дозволяє стверджувати, що вона в сучасному глобальному науковому просторі залишається вирішеною лише частково. Автор, з позиції фахового біолога, вважає за доцільне викласти декілька ключових гіпотез утворення вірусів, спираючись на сучасні погляди провідних вірусологів, цитологів та мікробіологів. Гіпотеза перша, так звана «погресивна»: віруси – це фрагменти дезоксирибонуклеїнової кислоти (далі – ДНК) або рибонуклеїнової кислоти (далі – РНК), які «втекли» із генів організмів, уражених певною хворобою, та проникли в таргетивні клітини, де вони діють відповідно до закладеної у ДНК або РНК вірусу програми. Гіпотеза друга, «регресивна», згідно з нею, віруси – це редуковані клітинні організми, які на певних етапах еволюції паразитували на великих клітинах рослинних та тваринних організмів. Із цієї причини ця гіпотеза має ще одну назву – «редукційна». Гіпотеза третя базується на прематуральності вірусів, які з'явилися у природі раніше, ніж клітини, у яких вони паразитують (імовірно, синхронно з ними). Згідно із цією гіпотезою, віруси побудовані з молекул білків та нуклеїнової кислоти ДНК або РНК.

Цікавою і вельми продуктивною, з позиції окремих сучасних дослідників, є космічна гіпотеза; згідно з нею віруси перебувають у космічному просторі у вигляді так званих віріонів – мікроскопічних часток, побудованих із нуклеїнової кислоти та білкової оболонки – капсиди. На захист цієї майже фантастичної гіпотези слугують тези професора астрономії та прикладної

математики Центра астробіології в Кардіфі (Уельс) Чандра Вікрамасінхе, автор книги «Комети і походження життя». У період епідемії SARS2003 р. він обґрунтував імовірність космічного походження SARS, наголошуючи на позаземній генезі не тільки епідемії 2003 р., але й інших прогресуючих у просторі та часі інфекційних захворювань аномально масового характеру: чуми в Афінах у V ст. BC, так званої «Юстиніанової чуми» (VI ст. AD), епідемії чуми в середньовічній Європі (XIV ст.), епідемії «Іспанського грипу» після Першої світової війни тощо. На думку професора Ч. Вікрамасінхе, на Землю з космосу потрапляє величезна кількість мікроорганізмів, отже, імовірним виглядає «приземлення» вірусів, особливо на тих ділянках планети, де товщина стратосфери найменша, зокрема в Гімалаях. Тому саме материковий Китай розглядається вченим як особливий регіон планети, звідки може початися (і, можливо, уже почалася та розгортається) вірусна експансія. Зауважимо, що Чандра Вікрамасінхе виклав свої роздуми ще у 2003 р., характеризуючи неочікуваний новий вірус, який з'явився в материковому Китаї. У цьому контексті важливо зазначити, що у 2018 р. в журналі «Астробіологія» американські та японські дослідники наголосили на актуальності розвитку астровірусології як специфічної галузі науки про різні форми життя в космосі. Докази існування вірусів на небесних тілах, які потрапляють на Землю (метеори), могли б значно розширити спектр уявлень про можливість існування найпростіших форм життя в космічному просторі.

Не заглиблюючись у генезу й еволюцію вірусів, а також у причини активації й ампліфікації вірусних пандемій, оскільки їх дослідження є безумовною прерогативою вірусологів, зосередимо увагу на біополітичній складовій частині пандемії, яка охопила на початку 2020 р. практично всю планету. Від 11 лютого 2020 р. ВООЗ встановила офіційну назву захворюванню, спричиненому вірусом SARS-CoV-2 – «коронавірусна хвороба 2019 (COVID-19, або КОВІД-19)». Китайські дослідники (Sun et al., 2020) встановили, що збудник коронавірусної хвороби SARS-CoV-2 належить до родини бетакоронавірусів; його було виділено й ідентифіковано китайськими вченими у процесі аналізу початку спалаху пневмонії невизначеної етіології (вихідна причина) у грудні 2019 р. в місті Ухань провінції Хубей.

У контексті заявленої нами теми варто підкреслити, що істотним теоретико-праксеологічним обмеженням на шляху вичерпного осмислення і концептуалізації альтернатив сучасного суспільства є та особливість, що значна кількість суспільних проблем виявляються за накопичувальним принципом: вони набувають очевидних і яскравих причинно-наслідкових ознак не у процесі «стартової» маніфестації, а лише ыз плином часу, коли доводиться мати справу не з початковою фазою проблеми, а з активованими нею негативними тенденціями, подолання або редукція яких потребують залучення значних за характером і обсягом ресурсів. Ця обставина зумовлює необхідність генерування превентивних суспільно-політичних зусиль, обмежених тим, що сучасний *status quo* нерідко постає не стільки рухом уперед, скільки атавістичним реверсом до неадекватних вимогам сучасності нормам і формам суспільного життя. Пандемія коронавірусної інфекції COVID-19, піковим періодом якої відзначено початок 2020 р., виявила і загострила значну кількість проблем на всіх рівнях – від локального до глобального, та в усіх сферах суспільного життя – політичній, економічній, соціальній, культурній, духовній.

Доречно відзначити, що пандемія, спровокована коронавірусом SARS-CoV-2, змусила деякі держави активізувати, крім медичних і санітарних заходів, так звані немедикаментозні втручання (англ. – *non-pharmaceutical interventions* (далі – NPI)) з метою контролю над динамікою поширення коронавірусної хвороби. NPI покликані зменшити кількість інфікованих і таким чином «розвантажити» лікувальні заклади; водночас висловлюється побоювання щодо зростання рівня смертності через інші хвороби, фактів суїциду та, загалом, підвищення ризиків економічної кризи з непередбачуваними наслідками. Запроваджені в Німеччині NPI виявилися ефективними у процесі стримування поширення вірусної хвороби, пов'язані із цим політичні рішення потребують надійного обґрунтування оцінки впливу NPI на конкретний період часу. Для політичних рішень щодо NPI необхідний перспективний план розвитку пандемії за різними сценаріями: прискорення реалізації NPI не виконає своєї функції стримування пандемії та навіть може зіграти роль каталізатора процесу розповсюдження COVID-19. Водночас надмірне (за часом і обсягом) застосування NPI уможливорює ризик зростання збитків і накладає надмірне матеріально-ресурсне навантаження на економіку країни (Khailaie et al., 2020).

Ураховуючи вищевикладене, фактично можна говорити про те, що біополітичні знання та пов'язані з ними технології покликані стимулювати наукову, медичну спільноту до розробки ефективних вакцин для боротьби з вірусними захворюваннями; а політичних лідерів різних рангів – до продукування принципово нових або модернізованих механізмів локалізації/ ліквідації наслідків пандемії на різних рівнях – глобальному, державному та локальному.

1. На глобальному рівні. Епідемія вірусної хвороби у глобальному вимірі – пандемія – може активізувати процес об'єднання націй для подальшого діалогу й співпраці щодо подолання наслідків пандемії та розроблення стратегії мінімізації ризиків пандемічної експансії в майбутньому. У такому контексті біополітика має об'єднати світових лідерів для обговорення позитивних аспектів прогресу медичної науки та планування перспектив ефективного використання її досягнень. Закриття кордонів, турбулентність економіки навіть високорозвинених держав, дестабілізація фінансової системи й інші дестабілізаційні чинники, актуалізовані пандемією-2020, доводять необхідність звернення до певних аспектів біополітичного знання, зокрема – результатів досліджень фізіологічних параметрів і чинників політичної поведінки людини, гуманістично орієнтованих соціальних практик, що базуються на досягненнях біоетики, біополітичних концепцій ієрархічних і мережевих структур тощо. В умовах пандемії медицина постає (за М. Фуко) як біополітична стратегія, у глобальному інформаційному просторі формується (біо)політична культура небезпеки; ВООЗ набуває ознак «верховного арбітра» у дилемі «жити або не жити», рішення її набувають ознак імперативів глобального спрямування. В умовах пандемії, коли проблема дефіциту харчових ресурсів постає з неординарною гостротою, безумовної актуальності набувають розробки в галузі біотехнології, яка займає відповідну позицію у структурі біополітичного знання. З 1978 р. існує Європейська федерація біотехнології (далі – EFB); у контексті своєї діяльності вона визначає сучасну біотехнологію як використання досягнень природничих наук – біології (мікробіології), фізики, хімії – у комплексі з науками технічними (електроніка, нанотехнологія, енергетика, хімічна технологія тощо) щодо біосистем у біоіндустрії з метою забезпечення біологічного співтовариства необхідними продуктами (не тільки харчовими але й медичними, зокрема – вірусними вакцинами) і послугами.

2. На державному рівні. У постмодерну епоху держава керує «колективним» тілом нації як біологічним об'єктом – від права позбавляти людину життя до права санкціонувати життя та розпоряджатися ним через застосування таких технік, як охорона здоров'я, санітарія та гігієна. Метою держави водночас (Negri, 2007) є краще управління робочою силою, а біополітика являє собою свого роду грандіозну «соціальну медицину», яка займається контролем населення як способом «керувати життям», що постає відтепер частиною сфери влади. У державах із низьким рівнем демократії в період пандемії зростає вайлентизація (з англ. – *насилля, застосування сили*) політики, а в державах із розвинутою демократією формується суспільний договір між «керуючими» і «керованими» на консенсусних засадах; водночас піклування держави про громадян позитивно корелює з рівнем їхньої політичної соціалізації.

3. Локальний рівень розглядається як простір функціонування соціальних груп та індивідів, які утворюють ці групи. Пандемія-2020 наочно довела, що у кризових умовах (особливо!) політична влада маніфестує експоненціально зростаючу увагу до людини як до біосоціальної істоти, концентрує увагу саме на біологічній складовій частині. Політична влада перетворюється на «біовладу», відбувається це як на рівні державної політики й ідеології, так і на рівні соціальних практик структур громадянського суспільства. В умовах пандемічної загрози значної актуальності набувають дослідження біополітичного підґрунтя розбудови місцевого самоврядування та громадянського суспільства – самоорганізованих спільнот (Кравець, 2019). Також яскраво проявляються еволюційно зумовлені моделі поведінки індивідів, де основними типами є егоїзм і альтруїзм, агресія та кооперація, як ключова умова виживання людського соціуму (у біологічному сенсі – популяції), а основними формами – агоністична, що базується на контрадикції домінування і підкорення, та лояльна, заснована на превалюванні співпраці, взаємодопомоги та кооперації.

Висновки. Вказані проблеми і тенденції дають підстави зробити висновок стосовно того, що в умовах пандемічної загрози – явища, пов'язаного із життям великих соціальних груп, події суспільного життя необхідно розглядати з урахуванням біополітичного складника, що набуває ознак політичної детермінанти соціального прогресу або регресу. Біополітика

в сучасних умовах формує контексти переходу з мікросвіту вірусів і бактерій у макросвіт соціальних ландшафтів планети, що дає підстави вести мову про нове відгалуження біополітичного знання – мікробіополітику.

Література:

- Костючков С. Біополітичні концепції як результат імплікації біологічного і соціально-філософського знання. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2014. № 1(129). С. 123–133.
- Костючков С. Структурно-функціональні особливості системи міжнародних відносин у першій декаді ХХІ століття. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. 2014. № 2(41). С. 39–44.
- Кравець А. Біополітична парадигма політичної науки : витоки, проблеми, перспективи. Дніпро : Акцент ПП, 2019.
- ВОЗ : сайт. 2020. URL: <https://www.who.int/ru>.
- Фуко М. Интеллектуалы и власть: избранные политические статьи, выступления и интервью. Москва : Праксис, 2006.
- Шевчук Д. Біополітика як парадигма розуміння феномену політичного в сучасній філософії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2010. № 7. С. 59–70.
- Caldwell L. Biopolitics, science, ethics and public policy. *Yale Rev*, 1964. № 54. 1. P. 1–16.
- Hines S. Politics and the Evolution of Inquiry in Political Science. *Politics and the Life Sci*. 1982. № 1. 1. P. 5–16.
- Estimate of the development of the epidemic reproduction number Rt from Coronavirus SARS-CoV-2 case data and implications for political measures based on prognostics / S. Khailaie et al. *The preprint server for health sciences*. 2020. URL: <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.04.04.20053637v1.full.pdf+html>.
- Kjellén R. *Der Staat als Lebensform*. Berlin : Kurt Vowinckel Verlag, 1924.
- Mbembe Ach. At the Edge of the World: Boundaries, Territoriality, and Sovereignty in Africa. *Public Culture*. 2000. № 12(1). P. 259–284.
- Negri A. The Labor of the Multitude and the Fabric of Biopolitics. *Mediations*. 2007. № 23. 2. P. 8–25.
- Understanding of COVID-19 based on current evidence / P. Sun et al. *Journal of medical virology*. 2020. № 92. P. 548–551.
- Isolation of a novel coronavirus from a man with pneumonia in Saudi Arabia / A. Zaki et al. *The New England Journal of Medicine*. 2012. № 367. P. 1814–1820.

References

- Caldwell, L.K. (1964). Biopolitics, science, ethics and public policy. *Yale Rev*, 54, 1, 1–16.
- Hines, S.M. (1982). Politics and the Evolution of Inquiry in Political Science. *Politics and the Life Sci*, 1, 1, 5–16.
- Fuko, M. (2006). Yntellektualy y vlast: yzbrannyye polytycheskye staty, vystupleniya y ynterviu [Intellectuals and Power: Selected Political Articles, Speeches, and Interviews]. M.: Praksys. [in Russian]
- Khailaie, S., Mitra, T., Bandyopadhyay, A., Schips, M., Mascheroni P., Vanella, P., Lange, B., Binder, S., Meyer-Hermann, M. (2020). Estimate of the development of the epidemic reproduction number Rt from Coronavirus SARS-CoV-2 case data and implications for political measures based on prognostics. *medRxiv. The preprint server for health sciences*. URL: <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.04.04.20053637v1.full.pdf+html>.
- Kjellén, R. (1924). *Der Staat als Lebensform*. Berlin: Kurt Vowinckel Verlag.
- Kostiuchkov, S.K. (2014). Biopolitychni kontseptsii yak rezultat implikatsii biolohichnoho i sotsialno-filosofskoho znnannia [Biopolitical concept as a result of the implications of biological and socio-philosophical knowledge]. *Multyversum. Filosofskiyi almanakh* [Multiverse. Philosophical Almanac], 1(129), 123–133. [in Ukrainian]
- Kostiuchkov, S.K. (2014). Strukturno-funktsionalni osoblyvosti systemy mizhnarodnykh vidnosyn u pershii dekadi KhKhI stolittia [Structural and functional features of the system of international relations in the first decade of the XXI century]. *Naukovi pratsi MAUP* [Scientific Works MAUP], 2(41), 39–44. [in Ukrainian]
- Kravets, A.Iu. (2019). *Biopolitychna paradyhma politychnoi nauky: vytoky, problemy, perspektyvy*. [Biopolitical paradigm of political science: origins, problems, prospects]. Dnipro: Aktsent PP. [in Ukrainian]
- Mbembe, Ach. (2000). At the Edge of the World: Boundaries, Territoriality, and Sovereignty in Africa. *Public Culture*, 12(1), 259–284.
- Negri, A. (2007). The Labor of the Multitude and the Fabric of Biopolitics. *Mediations*, 23, 2, 8–25.
- Sait VOZ. URL: <https://www.who.int/ru>.
- Shevchuk, D. (2010). Biopolityka yak paradyhma rozuminnia fenomenu politychnoho v suchasniy filosofii [Biopolitics as a paradigm of understanding the phenomenon of politics in modern philosophy]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"* [Scientific Proceedings of the National University of "Ostroh Academy"], 7, 59–70. [in Ukrainian]

Sun, P., Lu, X., Xu, C., Sun, W., Pan, B. (2020). Understanding of COVID-19 based on current evidence. *Journal of medical virology*, 92: 548–551.

Zaki, A.M., van Boheemen, S., Bestebroer, T.M., Osterhaus, A.D., Fouchier, R.A. (2012). Isolation of a novel coronavirus from a man with pneumonia in Saudi Arabia. *The New England Journal of Medicine*, 367: 1814–1820.

Анотація

Костючков С. К. Пандемія коронавірусної хвороби-2020: біополітична інтерпретація. – Стаття.

У статті розглянуто окремі аспекти сучасних біополітичних знань, виявлено їхній зв'язок із природничими та соціальними науками; показано різноманітність визначень поняття «біополітика» від зародження науки до сьогодення. Розкрито змістову цінність біополітики на рівні практичної політики, зважаючи на те, що широкий спектр соціально-політичних проблем мають чітко виражений біополітичний характер; визначено роль біополітичних знань у процесі трансформації політичних ідей та цінностей, які постають домінуючими в сучасних моделях світооблаштування. Підкреслено, що в умовах сьогодення загострюється потреба корегувати через політичні інститути і процеси біополітичний контекст суспільного життя, а саме – демографічну ситуацію і стан здоров'я населення в різних регіонах планети, епідеміологічну ситуацію у країнах світу, розвиток біотехнологій тощо. Проаналізовано гіпотези виникнення вірусів на Землі та характер розповсюдження коронавірусної хвороби COVID-19 у 2020 році. Авторську увагу акцентовано на тому, що пандемія коронавірусної інфекції COVID-19 активувала цілу низку проблем у всіх сферах суспільного життя, для розв'язання яких має бути залучено біополітичне знання в різних його аспектах. Запропоновано розглядати біополітичні знання та засновані на них технології як такі, що мають актуалізувати потребу орієнтувати наукове та медичне співтовариство на розробку ефективних вакцин для боротьби з вірусними захворюваннями. Автором розглянуто характер пандемічної експансії та боротьби з нею на трьох рівнях – глобальному, державному та локальному. Показано, що політична влада в умовах сучасності перетворюється на «біовладу», держава реалізує прерогативу щодо можливості розпоряджатися життям людини через застосування таких практик, як охорона здоров'я, санітарія та гігієна. Політичним імперативом держави щодо людини є вимога бути здоровою, піклуючись водночас про здоров'я інших членів суспільства. Зроблено висновки про те, що сучасна біополітика, досліджуючи вплив мікросвіту вірусів і бактерій на соціальний макросвіт, потенціє перспективний розвиток нової галузі біополітичного знання – мікробіополітику.

Ключові слова: глобалізм, коронавірусна хвороба, COVID-19, біополітика, пандемія, біовлада, держава, біотехнології, суспільство.

Summary

Kostiuchkov S. K. Coronaviral disease pandemic 2020: biopolitical interpretation. – Article.

The article considers some aspects of modern biopolitical knowledge, reveals their connection with the natural and social sciences; the variety of definitions of the concept of “biopolitics” from the origin of science to the present is shown. The semantic value of biopolitics at the level of practical policy is revealed, given that a wide range of socio-political problems have a clear biopolitical character; the role of biopolitical knowledge in the process of transformation of political ideas and values, which appear dominant in modern models of world order, is determined. It is emphasized that in today's conditions the need to adjust through political institutions and processes the biopolitical context of public life, namely – the demographic situation and health status in different regions of the world, the epidemiological situation in the world, the development of biotechnology and more. The hypotheses of the origin of viruses on Earth and the nature of the spread of coronavirus disease COVID-19 in 2020 are analyzed. The author's emphasis is on the fact that the pandemic of coronavirus infection COVID-19 has activated a number of problems in all spheres of public life, the solution of which should involve biopolitical knowledge in its various aspects. It is proposed to consider biopolitical knowledge and technologies based on them as such that should actualize the need to guide the scientific and medical community to develop effective vaccines to struggle viral diseases. The author considers the nature of pandemic expansion and the fight against it on three levels – global, state and local. It is shown that political power in modern conditions becomes “biopower”, the state implements the prerogative of the ability to manage human life through the use of practices such as health care, sanitation and hygiene. The political imperative of the state towards a person is the requirement to be healthy, while taking care of the health of other members of society. It is concluded that modern biopolitics, studying the influence of the microcosm of viruses and bacteria on the social macrocosm, potentiates the promising development of a new branch of biopolitical knowledge – microbiopolitics.

Key words: globalism, coronavirus disease, COVID-19, biopolitics, pandemic, biopower, state, biotechnology, society.